

Русские преподали Вирджинии Вулф и еще один важный урок – урок демократизма. Потомственная аристократка, она умела с глубоким, подлинным уважением писать о простых, обычных людях. Она не унижала их своим снисходительным сочувствием, но в каждом видела личность, достойную внимания писателя.

Литература:

1. Мюэ У.С. Подводя итоги. – М.: Высшая школа, 1991. – 557 с.
2. Писатели Англии о литературе. – М.: Прогресс, 1981. – 384 с.

Трамбіцкі У.У.

АСОБА Ё СУЧАСНАЙ ІНФАРМАЦЫЙНАЙ ЦЫВІЛІЗАЦЫІ

Праблема асобы (у больш шырокім сэнсе --- чалавека) заўсёды знаходзіцца ў цэнтры навуковага і мастацкага асэнсавання. У сучасных сацыяльных умовах да праблем асобы, яе ролі ў жыцці дзяржавы і грамадства назіраецца павышаны інтарэс філосафаў, псіхолагаў, педагогаў, біёлагаў, гісторыкаў, археолагаў, палеантолагаў, мастакоў і літаратараў. Прадстаўнікі многіх навук займаюцца вывучэннем такіх аспектаў праблемы, як суадносіны нерацыянальнага і рацыянальнага, свядомага і несвядомага, філагенеза і антагенеза, генетычнага і сацыяльнага. Але амаль не існуе прац, у якіх бы асоба разглядалася не як аб'ект даследвання, а як суб'ект сучаснай інфармацыйнай цывілізацыі.

За апошні час адбылося шмат зменаў у розных сферах чалавечай дзейнасці. Цяпер нікому не трэба даказваць, што многія камп'ютэрныя і іншыя інфармацыйныя тэхналогіі здольныя дапамагаць асобе як у захаванні, так і ў перадачы інфармацыі на вялікія адлегласці. Чалавецтва апынулася перад неабходнасцю выпрацоўкі прынцыпова новай парадыгмы свайго жыцця: дасягненні ў галіне інфармацыйных тэхналогій пачынаюць улічваць на жыццё чалавека і грамадства, дапамагаюць рэалізаваць асобе самыя фантастычныя прадбачанні футуролагаў. Не так даўно здавалася, што вучоны, які працуе ў сваім пакоі і мае сувязь з найноўшымі дасягненнямі ў розных сферах чалавечай дзейнасці – гэта фантастыка. У сучаснай цывілізацыі тэарэтычная мадэль фантаста стала рэальнасцю.

Ва ўмовах узаемадзеяння (дыялогу) культур і цывілізацый роля асобы ў жыцці дзяржавы і грамадства ўзрастае дзякуючы таму, што асоба мае доступ да інфармацыі і можа выкарыстоўваць яе ў асабістых і грамадскіх мэтах.

У класічнай аграрнай і нават індустрыяльнай цывілізацыі жаданне асобы быць аўтарам не толькі асабістага лёсу, але і лёсу іншых людзей рэалізавалася, дзякуючы ўладзе на сродкі вытворчасці. Такое жаданне маглі рэалізаваць далёка не ўсе. У Францыі, напрыклад, у 1936 годзе кіруючыя рашэнні залежылі ад двухсот сямействаў. Магчымасць быць суб'ектам кіравання залежала не толькі ад здольнасцей, але і ад матэрыяльнага багацця, ад узаемадзеяння паміж сабой многіх сацыяльных структур грамадства як цэласнай сістэмы. Аналагічная сітуацыя была і стагоддзем раней: на дванаццаць мільёнаў чалавек прыходзілася толькі адна тысяча вельмі багатых людзей. Іерархічнасць у сацыяльнай структуры грамадства выконвала і выконвае важную функцыю ў жыцці асобы і грамадства як цэласнай сістэмы. У 1688 годзе ў Англіі было прыблізна 36 тысяч сямействаў, чый гадавы даход перавышаў 200 фунтаў. Меншасць (лорды, бароны, сквайры, купцы, юрысты і іншыя) складала 2%-6% ад агульнай колькасці насельніцтва. У Венецыі ў 1575 годзе меншасць была прадстаўлена пяццю працэнтамі, у Нюрнбергу ў 16-м стагоддзі ўлада належала 150-200 вабраным на 20 тысяч жыхароў горада і 20 тысяч – у яго акрузе. Меншасць вырашала фактычна ўсе пытанні, ні перад кім не адказваючы за свае дзеянні. Улада ў 1603 годзе залежала ад 200 купцоў, арыстакратыя ў 17-м стагоддзі ў Нідэрландах налічвала 10 тысяч асоб пры агульным насельніцтве 2 мільёны чалавек. Меншасць Фларэнцыі 15-га стагоддзя складала каля 3-х тысяч, а ў 1760 годзе – 800-1000 асоб. Па-сапраўднаму багатых людзей у Англіі 17-га стагоддзя было 600-700 чалавек (менш за 1% ад агульнай колькасці насельніцтва). Багатыя адпаведнага перыяду Францыі складалі ад 1% да 1,5%. Самы высокі працэнт (8-10) багатых людзей у Еўропе зафіксаваны ў Польшчы. Але ў гэтай краіне далёка не ўсе багатыя былі магнатамі. Жыццёвы ўзровень многіх мала чым адрозніваўся ад сялян.

У сучасным грамадстве сітуацыя амаль не змянілася. Доля багатай часткі насельніцтва планеты (“залаты мільярд”) складае ў 83% сусветнага даходу, а на долю большасці (80%) насельніцтва прыпадае толькі 17%. Эканамічная піраміда і цяпер працуе, як насос: да яе вяршыні ідуць патокі фінансаў, багацця, інтэлекту¹. У Савецкім Саюзе іерархічная піраміда выглядала так: багатыя – 1-2%, сярэдні слой – 12%, бедныя – 86%.

Аднак погляд на гістарычны працэс, як на імкненне людзей заняць у сацыяльнай структуры грамадства месца на вяршыні эканамічнай піраміды,

значна спрашчае рэальную гісторыю, таму што сярод ідэалаў і мэт сацыяльных мадэлей будучыні былі зусім іншыя – стварыць не іерархічнае, а сацыяльна-справядлівае грамадства, у якім усе суб’екты гістарычнага працэсу будуць раўнапраўнымі. На час распаду СССР была зафіксавана эканамічная піраміда.

Вядомы сацыёлаг П.Сарокін паказаў іерархічнасць грамадства больш складана. З пункту гледжання эканамічнага статусу людзей іерархічнасць ён назваў эканамічнай стратыфікацыяй. Там існуюць пераходы людзей не толькі ўверх, да больш багатага становішча, але і ўніз. На канкрэтна-гістарычным (эмпірычным) матэрыяле Еўропы і Амерыкі ён прыйшоў да высновы, што тэорыя бясконцага эканамічнага прагрэсу памылковая. На прыкладзе шасцісотгадовага эканамічнага развіцця Францыі вылучыў лыклы заняпаду (з 1201 па 1350 гады), росту (з 1350 па 1500 гады), заняпаду (1501-1650) і перыяд стабілізацыі, дзе цяжка вылучыць якую-небудзь тэндэнцыю (1701-1790 гады). Перыяды флуктуацый склалі нейкую пастаянную велічыню – 150 год². Акрамя эканамічнай, былі вылучаны палітычная, сацыяльная і прафесійная стратыфікацыі. У якасці каналаў вертыкальнай мабільнасці амерыканскі сацыёлаг рускага паходжання (П.Сарокін) вылучаў армію, царкву, школу, палітычныя арганізацыі і палітычныя партыі, арганізацыі па стварэнні матэрыяльных каштоўнасцей і сям’ю. Каналы стратыфікацыі ў грамадстве выконваюць ролю “фільтраў”.

У 20-м стагоддзі рэзэрвы індустрыяльнага грамадства вычарпалі нове. Гісторыя грамадства ізаляваных краін і народаў пад уплывам новых інфармацыйных тэхналогій паступова ператвараецца і ізаляваных краін і народаў у глабальную гісторыю. У сучаснай інфармацыйнай цывілізацыі змяненні ў жыцці асобных краін і народаў пачынаюць уплываць на ўвесь свет. Дыялог розных сфер, сацыяльных сістэм вядзе да трансфармацыі культур і традыцый. Працэс узаемадзеяння культур і цывілізацый суправаджаецца як пазітыўнымі, так і негатыўнымі аспектамі. У адрозненні ад традыцыйных культур і цывілізацый, у якіх існуюць устойлівыя спосабы ўзаемаадносін асобы і грамадства, сучасная інфармацыйная цывілізацыя характарызуецца ўзрастаннем свабоды асобы. Росту свабоды індывіда дапамагаюць не толькі грамадскія адносіны той краіны, дзе жыве чалавек, але і павелічэнне магчымасцей асобы будаваць свае адносіны з навакольным светам і людзьмі на аснове ведаў, традыцый і каштоўнасцей іншых індывідуальных і калектыўных суб’ектаў. У такой сітуацыі для многіх развіццё навукі, тэхнікі, тэхналогіі становіцца мэтай і сэнсам грамадскага прагрэсу, адбываецца сумяшчэнне ведаў аб тым, што павінна быць выканана ў дакладнай сітуацыі, з больш глыбокімі структурамі чалавечага

быцця: з суадносінамі сваёй дзейнасці, з праблемамі сэнсу і каштоўнасцей асобы і грамадства. Сучасная цывілізацыя ставіць перад асобай у больш “вострай” форме праблему выбару: верыць ці не, дзейнічаць так або інакш, каму можна даверыць свае пачуцці і думкі.

Асоба ў сучасным патоку інфармацыі павінна пастаянна суадносіць “экранныя”, віртуальную інфармацыю з рэчаіснасцю. Духоўнае жыццё асобы ў сучаснай цывілізацыі ўскладняецца сферамі міжасабовых зносін, рашэнняў і дзеянняў. Інфармацыйнае грамадства адрозніваецца ад індустрыяльнага тым, што вядучым сектарам нацыянальных эканомік становіцца не прамысловасць, а сфера паслуг і кіравання; галоўнымі каштоўнасцямі – не карыстанне таварамі, а эканомія часу, задавальненне індывідуальных інфармацыйных і культурных патрэб. У прафесійнай структуры пачынаюць дамінаваць не працоўныя, а абслугоўваючы персанал і мэнеджэры, “тэхнічны клас”, вучоныя, інтэлігенты. Аб’ектам арганізацыі становяцца не машыны і людзі, а веды (асабліва тэрэтычныя); у структуры эканомікі пачынаюць дамінаваць не традыцыйныя капіталаёмкія і працаёмкія галіны, а навукаёмкія, інфармацыйнаёмкія, інавацыйныя галіны; прыметай улады эліт становіцца не ўласнасць, а адукацыя і кваліфікацыя, фактарам вартасці становіцца не праца, а інфармацыя³.

Асоба можа жыць у дакладнай культуры і цывілізацыі (традыцыйнай, індустрыяльнай, інфармацыйнай) і не толькі рэагаваць на іншыя культуры і цывілізацыі, але і быць варварам у адносінах да “сваёй” культуры. Маюць рацыю тыя аўтары, якія распрацавалі паняцці “маргіналаў” і “маргінальных культур”. У паняцці “цывілізацыя” адлюстроўваецца ступень засваення асобай дасягненняў культуры і цывілізацыі. Цывілізаваны чалавек спалучае дзеянні з акаляючымі яго сацыякультурнымі і прыроднымі ўмовамі.

Фармаванне і развіццё інфармацыйнай цывілізацыі аказвае ўплыў на змяненне зносін паміж асобай і грамадствам. Ствараецца новы тып сацыялізацыі асобы, пры якім акцэнт з калектыўных пачаткаў выдзялення вытворчасці пераносіцца на апымальнае спалучэнне грамадскіх і асабістых інтарэсаў, асабістых свабод і грамадскіх заканамернасцей. Узрастанню ступені свабоды асобы і калектываў дапамагае станаўленне прававой культуры асобы і грамадства, узрастанне адказнасці асобы за сваю дзейнасць, фармаванне такой якасці асобы, як прадбачанне сацыяльных наступстваў навукова-тэхнічнага прагрэсу і асабістых дзеянняў. У інфармацыйнай цывілізацыі поспех асобы залежыць ад умення будаваць “апераджаючыя мадэлі будучыні”. Прагназаванне будучыні з’яўляецца важнейшым аспектам сацыяльнага пазнання і свядомай дзейнасці асобы,

нацый, калектываў. Прадбачанне выступае ў якасці ведаў аб тым, што яшчэ не існуе або існуе толькі на ўзроўні “пажаданай” будучыні. Да асаблівасцей футуралагічных прагнозаў будучыні ў інфармацыйнай (і не толькі) цывілізацыі можна аднесці тое, што на іх аказваюць ўплыў асабістыя і калектывныя ўяўленні аб будучыні. Яны могуць садзейнічаць як росквіту, так і заняпаду культур і цывілізацый. У жыцці асобы і грамадства як бы працуе фантастычная “машына часу”, якая прапануе чалавеку і грамадству свае сцэнарыі будучыні. Уяўленні аб будучыні аказваюць уплыў на сучаснасць не менш чым гістарычны працэс, які быў да нас. Справа ў тым, што чалавек адрозніваецца ад усіх жывых істот свядомасцю, можа “мадэляваць” будучыню. Больш таго, ідэальныя мадэлі будучыні чалавек можа матэрыялізаваць сваёй працай. Сучасныя інфармацыйныя тэхналогіі могуць скараціць тэрмін “матэрыялізацыі” ідэй, “пажаданай будучыні”. У гэтым заключаецца прыцягальная сіла інфармацыйных тэхналогій.

Вывучэнне ўплыву новых інфармацыйных тэхналогій на чалавека паказвае, што карыстанне імі не толькі дапамагае чалавеку ўступаць у дыялог з іншымі культурамі, традыцыямі, “сціскае” гістарычны працэс і г.д., але ўплывае на псіхалогію апэратара і яго менталітэт. Інфармацыя, успрынятая праз манітор, аказвае ўплыў на падсвядомасць, абыходзіць блокі крытычнага асэнсавання свядомасцю. Падобны “дыялог” здымае прастора-часавыя бар’еры. У карыстальніка Інтэрнэта ўзнікаюць эмоцыі асабістага ўдзелу ў падзеях сеткі, змяняюцца каштоўнасці: для іх больш важнай становіцца віртуальная інфармацыя, а не каштоўнасці рэальнага жыцця. Асобы злучыццаў (з ліку моладзі, якая працавала з сеткай) характарызуюцца тым, што ў сістэме іх каштоўнасцей і эмоцый дамінуюць ірацыянальныя вобразы, разбуральныя адносіны да рэчаіснасці⁴. У час узаемасувязі сеткі і чалавека адбываецца праграмаванне і самога чалавека. Гэта нешта іншае ў параўнанні з нейра-лінгвістычным праграмаваннем, пры якім на вербальным узроўні аказваецца ўплыў на ментальныя структуры асобы. Названы аспект праблемы ўскладняецца тым, што ўладальнікі сеткі свядома могуць закладваць “патрэбную” інфармацыю ў сетку.

З улікам таго, што ў канцы 2003 года лік карыстальнікаў Інтэрнэта дасягне мільярда чалавек, знаёмства моладзі з працэсамі, якія адбываюцца на ўзроўні свядомасці і падсвядомасці карыстальніка сеткі, становіцца неабходнасцю.

Дыялог культур па-свойму адлюстраваны ў постмадэрнізме. Многія яго прадстаўнікі лічаць, што чалавек постіндустрыяльнага грамадства выступае супраць любой улады, хрысціянскай гісторыі, філасофіі Гегеля,

пазітывізму, тэорыі грамадскага прагрэсу, адмаўляецца ад дзялення сусветнай гісторыі на мінулую, сучасную і будучую. Рэчы, зробленыя чалавекам, прадстаўнікі постмадэрнізму разглядаюцца як комплекс ідэй, якія ўзніклі ў розны час. Сучасная мадэль аўтамашыны разглядаецца як вынік навукова-тэхнічных дасягненняў розных эпох: адна частка аўтамашыны – вынаходніцтва пачатку XX стагоддзя, другая з’явілася 200 гадоў назад; колы – вынаходніцтва эпохі нэаліту.

Аналагічна разглядаюцца і духоўныя каштоўнасці: многія ідэі Платона з’яўляюцца актуальнымі для сучаснай эпохі. Думкі як акты мыслення разглядаюцца не як народжаныя і не як прыпамінанне, а як мысленне без вобразаў⁵. Ж. Ліатар лічыць, што ў постіндустрыяльным грамадстве змяняецца статус ведаў. Апошнія ствараюцца з мэтай іх продажа, прычым ведамі распараджаецца не дзяржава, а асобы. У постіндустрыяльнай цывілізацыі ўлада пераходзіць да спецыялістаў, да тых, хто прымае рашэнні: кіраўнікі прадпрыемстваў, функцыянеры, кіраўнікі вялікіх прафесійных арганізацый, палітычных партый і рэлігійных канфесій⁶.

Постмадэрн у філасофіі па-свойму выразіў фармаванне новай інфармацыйнай цывілізацыі. Безумоўна, новае інфармацыйнае грамадства ўжо ўплывае на асобу і чалавека, патрабуе асэнсавання таго, што адбываецца вакол нас у выніку ўзаемадзеяння культур. На наш погляд, такая сітуацыя патрабуе ад асобы не адмову ад розуму, інтэлекту і філасофіі, а больш крытычна суадносіць свае ідэальныя прагнозы з асэнсаваннем рэальных працэсаў, рэальных дзеянняў, нягледзячы на тое, што час асэнсавання падобных праблем у інфармацыйнай цывілізацыі скарачаецца.

Літаратура:

1. А.А. Мяснікова. Экономика постмодерна и отношения собственности // Вопросы философии. – 2002. - №7. – С.5.
2. П.Сорокин. Человек. Цивилизация. Общество. М.: Политиздат, 1992. – С.329.
3. Л.Д.Рейман. Информационное общество и роль телекоммуникаций в его становлении // Вопросы философии. – 2001. - №3. – С.6-7.
4. Е.Рашковский. Постмодерн: культурная революция или контрреволюция? // МэиМО. – 1999. - №7. – С.122.
5. Ж.Делез. Различие и Повторение. М.: СПб, 1998. – С.208.
6. Ж.Лиотар. Состояние постмодерна. СПб, 1998. – С.9-43.
7. Лічы па праэнтных суадносінах багатых і бедных з 15 па 20 стагоддзі ўзяты з работы: Ф.Бодель. Матэрыяльная цывілізацыя, эканоміка і капіталізм, 15-18 вв., т.2, М., Прогресс. – 1988. - С.499. – 500.

¹ Л.А. Мясникова. Экономика постмодерна и отношения собственности // Вопросы философии. – 2002. — № 7. – С. 5.

² П. Сорокин. Человек. Цивилизация. Общество. – М.: Политиздат, 1992. – С. 329.

³ Большако падробнае апісанне інфармацыйнага грамадства можа знайсці: Л.Д. Рейман. Информационное общество и роль телекоммуникаций в его становлении // Вопросы философии. – 2001. — №3. – С. 6-7.

⁴ Рамковский Е. Постмодерн: культурная революция или культурная контрреволюция? // МэиМО. — 1999. — №7. – С. 122.

⁵ Ж. Делез. Различия и Повторения. М.: 1998. – С. 208.

⁶ Ж. Лиотар. Состояние постмодерна. СПб., 1998. – С. 9-43.

Узгорок М.Ю.

ПАТРИОТИЗМ КАК КУЛЬТУРНАЯ ЦЕННОСТЬ

Проблема общечеловеческих и культурных ценностей одна из тех, которые можно отнести к вечным проблемам, волнующим все человечество. Она присутствует в том или ином виде практически во всех философских системах, мировых религиях, культурологических концепциях.

Но в каждой из них понимание сущности ценностей основывается на специфическом идейном и духовном фундаменте, а, соответственно, имеет свое специфическое обоснование.

Роль ценностей в строении и формировании культуры ни у кого из исследователей не вызывает сомнений. Более того, чаще всего культуру как социальный феномен определяют именно через ценностные ориентации. «Культура есть выявление смысла мира в общности людей, в их практике и в идеалах, разделяемых ими сообща», — отмечал в своем пленарном докладе Ф. Дюмон. В современных социально-философских постижениях культуры основательно актуализируется ее аксиологическая природа.

Само понятие ценности есть человеческая, социальная категория, с ее помощью измеряются все предметы и явления, общественные и природные. Человек сам определяет, что для него свято, какие святыни ему дороги. Однако многие духовные абсолюты у людей тождественны, одинаковы. О том, что у человека могут быть безмерно дорогие для него жизненные установки, знали давно. Однако общепринятого слова, которое закрепляло бы данное понятие, не было. Оно появилось только в XIX в. Незыблемую